

Ei-inhimillisten ja inhimillisten toimijoiden välinen vuorovaikutus osana arjen käytänteitä

Sara-Ellen Laitinen, Henna Syrjälä, Charlotta Harju, Liisa Kääntä, Eliisa Kylkilahti
12.5.2022

Ilmastoviisaan asumisen kevätpäivä

Sosiomateriaalinen käytänteoteoria

- Käytänteoteorioiden mukaan sosiaalinen toiminta esiintyy käytänteinä, jotka ovat osa rakenteita ja yksilöllistä valintaa.
 - yksilöllinen toimijuus ja sosiaaliset rakenteet rakentuvat käytänteistä, mutta ne myös rakentavat käytänteitä.
 - Käytänteoteoreettinen lähestymistapa mahdollistaa tutkimaan kulutusta niin, että ei keskity tietyn resurssin kulutukseen, vaan käytänteeseen, missä sitä kuluu (Sahakian & Wilhite 2014).
 - Käytänteet koostuvat elementeistä kuten materiaaleista, merkityksistä ja kompetensseista (Shove ym. 2012).
 - Perinteisesti käytänteoteorioissa vain ihmiset kantavat (Shove ym. 2012) käytänteitä ja käytänne syntyy ihmisen aktiviteetistä (Schatzki 2001, 2), vaikkakin käytänteen materiaaliset elementit sisältävät myös eläviä olentoja (Strengers 2018).
 - Tiede ja teknologia (esim. Latour 1999) sekä sukupuolentutkimus (esim. Barad 2003) ovat haastaneet käytänteoteorioiden materiaalinäkökulmaa, sillä eläimet ja robotit eivät sovellu perinteisiin materiaali- tai objekti-käsitteisiin (Maller & Strengers 2018).
 - Toimijuus on jaettua ihmisten ja ei-inhimillisten olioiden kesken (Bennett 2005).
 - Sosiomateriaalinen (posthumanistinen) käytänteoteoria eroaa muista vain siinä, että se huomioi materiaalielementtiin kuuluvien olioiden toimijuuksilliset kyvyt (Fuentes 2014)
 - Epp & Price (2010) ja Figuereido (2016): toimijuuksilliset kyvyt eivät välttämättä tarkoituksellisia
 - Kodin käytänteitä ei ole juurikaan tutkittu posthumanistisesta näkökulmasta, mutta joidenkin tutkimuksien mukaan ei-inhimillisillä olioilla on silti toimijuuksillisia kykyjä kotona (esim. Buser & Carlson 2017; Kuijer 2018).
- Myös ei-inhimillisten olioiden toimijuus tulisi nähdä ja ottaa se huomioon käytänteitä tutkiessa

Vuorovaikutus käytänteissä

- Sosiaalinen vuorovaikutus tarkoittaa sitä, miten yksilöt toimivat ja reagoivat toisiinsa (Cerulo 2009).
- Schatzkin (2019, 44, 91-96) mukaan sosiaalinen vuorovaikutus on olennainen osa käytänteitä, sillä se yhdistää käytänteitä toisiinsa ja isommiksi käytänteiden kimpuiksi.
- Sosiaalista vuorovaikutusta kulutuskäytänteissä ei ole kuitenkaan juuri tutkittu, mikä voi johtua siitä, että vuorovaikutus liitetään refleksiivisyyteen ja symboliseen sekä diskursiiviseen vuorovaikutukseen (Halkier 2020).

Kysymykset, aineistot ja menetelmät

Tutkimus- kysymykset

Millaiset toimijat
kantavat kodin
käytänteitä?

Millaista vuorovaikutusta
toimijoiden välillä on?

Aineisto

Kesällä 2021 kerätty
päiväkirja-aineisto, joka
koostuu 25 osallistujan
päiväkirjateksteistä
koskien kodin arkea ja
kodin käyttöä

Menetelmät

Analyysissä
hyödynnettiin Harawayn
(2003) figuraatiota ja
Latourin (1987) *“follow
the object”*-menetelmää

Alustavat tulokset

- Ihmisillä on vuorovaikutusta kolmenlaisten ei-inhimillisten toimijoiden kanssa, jotka ovat vuorovaikutuksessa myös keskenään
 - Elävät ei-inhimilliset toimijat (eläimet, kasvit, mikro-organismit)
 - Ei-elävät aineelliset toimijat (kodin laitteet, tavarat, kodin osat, teknologia)
 - Ei-elävät aineettomat toimijat (ilmasto, sää, hajut)
- Jotta käytänne voi tapahtua, sen onnistumiseen voidaan tarvita useampia toimijoita → käytänne suoritetaan yhteistyössä
- Vuorovaikutus toimijoiden välillä voi muokata käytänteitä ja luoda jopa aivan uusia käytänteitä.
- Toimijuus jaetaan kodin käytänteissä ihmisten ja ei-inhimillisten toimijoiden kesken
 - Myös ei-ihmistoimijoilla on rooli siinä, miten kodin käytänteiden kestävyyttä voidaan parantaa

Elävät ei-inhimilliset toimijat - kasvit

”Terassin lasituksen peseminen kuuluu joka kesäiseen operaation. Inspiraation tähän sain toisen lomaviikon maanantaita harmiteltuani jo pidemmän aikaa likaisia lasituksia. **Olin hieman venyttänyt pesemistä, koska odottelin siitepölyjen vähenemistä, mutta harmitus likaisista laseista ei antanut pidempään odottaa puhdistamista**, vaikka talon sijainti mäntykankaalla tarkoitti vielä runsastakin männyn siitepölyä.” -nainen, 38

Ei-elävät aineelliset toimijat - teknologia

”Pian suihkun aloittamisen jälkeen hän ryntää ulos suihkusta ärsyntyneenä että suihkun vesi ei lämpene. Hän lähti yläkerran suihkuun kokeilemaan jos se toimisi mutta siellä oli sama tilanne. Minä lähdin tekniseen tilaan tutkimaan onko jonkin mennyt rikki meidän lämmitysjärjestelmissä. Talomme on rakennettu 2015 ja me olemme asuneet tässä vasta muutaman vuoden. Tällaisia lauantai illalla suihkuhetkiä on lähes joka viikko mutta tämä oli ensimmäinen kerta kun tämä tapahtui. **En onnistunut ensin keksimään mikä on tilanne kunnes huomasin maalämpöpumpussa tekstin veden lämmityksestä. Nähtävästi mitä oli tapahtunut että kun kaikki olimme menneet suihkuun lyhyen ajan sisällä, ottaen vielä erityisen lämpimiä suihkuja niin lämminvesi oli päässyt loppumaan varaajasta nopeammalla tahdilla kuin mitä lämmitysjärjestelmä oli sitä ehtinyt lämmittää.** Vuorovaikutus oli että mieheni ärsyyntyi kun hän joutui kylmään suihkuun ollessa viimeinen sekä ärsyyntynyt myös koska ei tiennyt mikä tämän aiheutti. **Opimme tästä kaksi asiaa eli tämän jälkeen emme ole ottaneet pitkiä, yli lämpimiä suihkuja ja toisaalta myös yrittäneet kiinnittää huomiota siihen onko suihku päällä koko suihkuajan vai suljetaanko suihku esim. Hiustenpesun ajaksi.**” -nainen, 40

Ei-elävät aineettomat toimijat – sää/ilmasto

”Asuntoni ikkunat avautuvat etelään eli jo **kevään ensimmäiset aurinkoiset päivät nostavat lämpötilaa asunnossa**. Pyrin ottamaan lämmityspatterit pois päältä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, ettei asuntoon tule liian kuuma, joskus **aurinkoisten päivien jälkeen tulee taas pilvisiä ja viileitä päiviä, jolloin sohvalla istuessa tahtoo tulla vilu**. En kuitenkaan avaa pattereita ihan helposti uudestaan, vaan laitan mieluummin villasukat jalkaan ja pidän sisällä pitkähihaisia vaatteita.” -nainen, 46

”Asunnon ikkunoiden tiivistäminen on tullut mieleeni etenkin talviaikoina, koska TVtä katsellessani ja sohvan nurkassa istuessani tuntuu, että **ikkunoista puhaltaa kova veto**. Sen tuntee ainakin kovilla pakkasilla ja tuulisilla talvi säillä. Tämän asian kanssa on käyty myös taloyhtiön pakeilla ja kysytty lämpökameralla tutkimista. **Ensimmäisessä tutkimuksissa todettiin huoneen nurkkien vetosuutta ja ne myös operoitiin. Kuitenkaan ikkunoista tuleva veto ei loppunut, joten kesällä ne on tiivistettävä**. Nämä vetoisuudet asunnossa ovat aiheuttaneet jonkin verran sanasotaa asuinkumppanin kanssa, koska hänen mielestä ne asiat pitäisi hoitaa tässä ja nyt. Kesää odotellaan ja hoidetaan tiivisteet.” - nainen, 62

Lähteet

- Barad, K. 2003. Posthumanist performativity: toward an understanding of how matter comes to matter. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 28(3), 801-831.
- Bennett, J. 2005. Agency of assemblage and the North American blackout. *Public Culture* 17(3), 445-465.
- Buser, M. & Carlsson, V. 2017. What you see is not what you get: single-family house renovation and energy retrofit seen through the lens of sociomateriality. *Construction Management and Economics* 35(5), 276-287.
- Cerulo, K. A. 2009. Nonhumans in social interaction. *Annual Review of Sociology* 35, 531-552.
- Epp, A. M. & Price, L. L. 2010. The Storied life of singularized objects: Forces of agency and network transformation. *Journal of Consumer Research* 36(5), 820-837.
- Figueiredo, B. 2016. Home in mobility: An exercise in assemblage thinking. In R. Canniford & D. Bajde (Eds.), *Assembling consumption: researching actors, networks and markets*. Oxon: Routledge, 77-91.
- Fuentes, C. 2014. Green Materialities: Marketing and the Socio-material Construction of Green Products. *Business Strategy and the Environment*, 23(2), 105-116.
- Halkier, B. 2020. Social interaction as key to understanding the intertwining of routinized and culturally contested consumption. *Cultural Sociology* 14(4), 399-416.
- Kuijter, L. 2018. Automated artefacts as co-performers of social practices: Washing machines, laundering and design. In: C. Maller & Y. Strengers (Eds.) *Social practices and dynamic non-humans: Nature, materials and technologies*. Cham: Palgrave Macmillan, 193-214.
- Latour, B. 1999. *Pandora's hope. Essays on the reality of science studies*. Cambridge/London: Harvard University Press.
- Maller, C. & Strengers, Y. 2018. Dynamic non-humans in a changing world. In: C. Maller & Y. Strengers (Eds.) *Social practices and dynamic non-humans: Nature, materials and technologies*. Cham: Palgrave Macmillan, 1-21.
- Sahakian, M. and Wilhite, H. 2014. Making practice theory practicable: towards more sustainable forms of consumption. *Journal of Consumer Culture* 14(1), 25-44.
- Schatzki T. R. 2001. Introduction: Practice theory. In: Schatzki TR, Knorr Cetina K and von Savigny E (Eds.) *The Practice Turn in Contemporary Theory*. London: Routledge, pp. 10–23.
- Schatzki, T. 2019. *Social change in a material world*. London: Routledge.
- Shove, E., Pantzar, M. & Watson, M. 2012. *The dynamics of social practice. Everyday life and how it changes*. London: SAGE Publications.
- Strengers, Y. 2018. Robots and Roomba riders: non-human performers in theories of social practice. In: C. Maller & Y. Strengers (Eds.) *Social practices and dynamic non-humans: Nature, materials and technologies*. Cham: Palgrave Macmillan, 215-234.